Kruusvall nagu haiku

Margus Mikomägi

Järgnev teatrivinjett ilmus esimest korda kaks aastat tagasi septembris ajalehes Maaleht. Hästi õige aeg ja koht tundus selle taasavaldamiseks siin ja praegu.

Palju aastaid tagasi, kui Jaan Kruusvall polnud veel kirjutanud näidendit "Pilvede värvid", lavastas Jaan Tooming Ugalas tema tüki "Jõgi voolab".

Lavastaja tuli esimesse proovi, kraamis välja suure pildiraamatu jaapani haikudega. Vaatasime neid kauneid pilte, ja kui ma õigesti mäletan, siis Tooming luges haikusid ette ja ka tõlkis.

Ei saanud ma, noor ja roheline, toona aru, mis seos on Jaan Kruusvalli näidendil, Jaapani luule lühivormil ja kaunitel loodusfotodel. Pisut hiljem proovides selgus, et seda polnudki vaja sõnadesse seletada – need esimesed proovid haikudega andsid tunnetuse, kuidas seda tükki teha ja mängida.

See meenus, kui vaatasin Saueaugu teatritalus Margus Kasterpalu lavastatud kaht Kruusvalli lühinäidendit koondpealkirjaga "Kustutage kuuvalgus".

Kruusvalli tekst on napp. Oma nappuses räägib autor lugu. Lugu elust, eludest, elu lugu. Et see ka publikule kohale jõuaks, peab olema väga hea näitleja. Ja näitlejal peab peale näitlejakogemuse olema ka elukogemus. Kaie Mihkelsonil ja Aleksander Eelmaal see on.

Millegipärast ei saa ma välja ütelda, et nad mängisid ülihästi. Täpsem oleks öelda, et nad elasid Kruusvalli loos. Aga seegi ei suuda nähtut edasi anda.

Üks pilt ei lähe meelest. Etendusele ja Saueaugule iseloomulik. Publik koguneb, Kaie Mihkelson istub raudahju ees, selg vaatajate poole. Toimetab vett keeta, hiljem saan aru, et ka putru. Siis lendab kuumale raudahjule putukas. Kaie võtab peenikese puukillu ja päästab putuka kuumasurmast. Astub üle läve, putukas puukillul, astub valgusse ja laseb putuka lendu…

Aime Undi täpne lavakujundus, mänguruumis edasi-tagasi saalivad pääsukesed, raadiost kostev uudistesaade… Loojuv päike.

Suured näitlejad, delikaatne lavastaja ja elutark autor rääkisid Saueaugul loo sellest, et miski siin ilmas pole tähtsusetu. Minu jaoks naeruvääristas nähtu meie kõiki ajalikke rabelemisi, ent kinnitas samas, et teisiti siin ilmas ei saa.

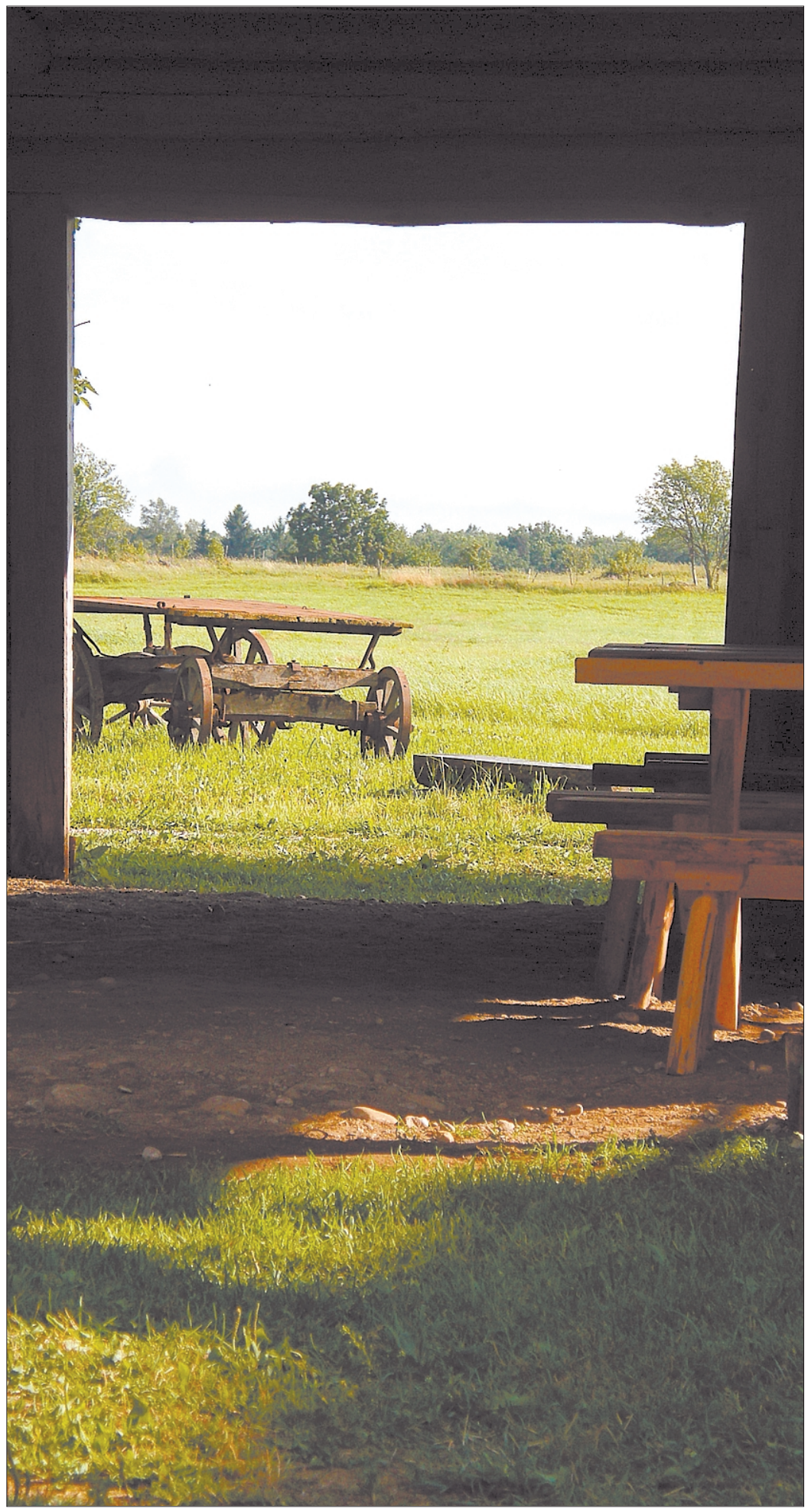

kruus vall, kaster palu / saue augu, soo rinna / eel maa, mihkel son /
MARGUS MIKOMÄGI foto

Kui etendus lõppes, ei olnud tuju plaksutada, veel vähem nähtust rääkida, õieti ei tahtnud üldse rääkida. Koduteel jooksid auto eest läbi kährik, metskits, jänes ja kassid. Tundus, otsekui oleks see loomade liikumine hilisõhtul etenduse kolmas vaatus. Autotulede vihku jääv habras ja ainukordne elu…

Ma ei tea, kumb on kumma jätk, aga "Eesti ballaadid" Soorinnal ja "Kustutage kuuvalgus" Saueaugul on üks etendus. Üks vaimsus, üks hingus. Erinevad vaid vahendid, millega mõtteid edasi antakse.

Hando Runnel kirjutab oma luuletuses "Jõgi voolab" sellised read:

nüüd on elu jälle
hetke jagu rikkam,
jõgi sest ei muutu,
tema voogab ikka

Just selliseid haruldasi hetki aitab kiirustavas elus kinni püüda ja alles hoida päris teater. Nimevägi kõigele lisaks.

kruus vall, kaster palu
saue augu, soo rinna
eel maa, mihkel son
peeter jalakas, aime unt
jõgi voolab – kuu valgustab

Eesti teatri festival Draama 2007, Mikiverist ja kajakaist märgit

Margus Mikomägi

1.-8. septembrini Tartus. Kõik teatrid on festivalile ise pakkunud ühe etenduse, mida vaatab ja hindab rahvusvaheline zürii.

Sellel aastal on esindatud kõik teatrid kõige suuremast kõige väiksemani. Estoniast Saueauguni (esietendub Becketi „Õnnelikud päevad", mängivad Rita Raave ja Enn Põldroos). Festivali käigus on teatritel plaanitud 4-6 esietendust.

Lisaks võistlevale programmile on festivalil kaks eriprogrammi. Laste- ja noorteteatri programm jälgib seekord foorumteatri põhimõtet. Kavandatud on arutelu etenduste „Klammi sõda" ja „Kuidas elad, Ann?" ja filmi „Klass" tegijate omavahelise vestlusena.

Teine eriprogramm on tantsuteatrite oma. Piirid päristeatri ja tantsuteatri vahel on ähmastumas, mida nn draamafestivalile kutsuda võib?

Festivali käigus antakse kokku 30 etendust. Seekordne festival on ainult Tartus. Välja arvatud avamine Tallinnas, kus lapsed saavad vaadata Nukuteatris „Bullerby laste" teist esietendust ja väike osa täiskasvanutest saab Linnateatris näha etendust „Karin ja Indrek". Lõpetamine on Alatskivi lossis, kus Draamateater mängib mitu suve Keila-Joal mängitud etendust „Kodukoht". Seal on ka lõputseremoonia ja auhindamine.

""Kajaka" lend üle eesti teatri pesa"

Festivalil esietendub Endla teatri "Kajakas" (lavastaja Allan Noormets) ja võistlusprogrammis mängib "Kajakat" (lavastaja Kristian Smeds Soomest) Von Krahli teater. Konverentsil ""Kajaka" lend üle eesti teatri pesa" räägivad kõik Eestis praegu elus olevad "Kajaka" lavastajad, miks neile Tšehhovi "Kajakas". Aleksei Turovski avab konverentsi ja räägib teemal "Kajakas kui lind".

"Kajakas" on mitmeid kordi üle eesti teatri pesa lennanud. Iga kord tuleb lavastajal enda ja publiku jaoks defineerida põlvkondlikkust, uut ja vana teatrit. Kuidas on see defineerimine kaardistanud eesti teatri mõtte ajalugu?

Mikk Mikiveri mälestuspäev

4. septembril 2007 saanuks lavastaja Mikk Mikiver 70aastaseks. See päev on festivalil Mikk Mikiveri mälestuspäev. Draamateater mängib festivalil esimest korda Mikk Mikiveri poolelijäänud lavastust „Vaikne muusika". Tegemist on näitetrupi initsiatiivi ja lavastusega.

Vanemuises taastab Ervin Õunapuu Mikk Mikiveri lavastatud ooperi „Tosca". Kas see on vaid taastamine või on tegu Miku mõttest lähtuva uuslavastusega...?

Eriline on, et ETV plaanib teha ooperi taasesietendusest otseülekande. Samal päeval peetakse ka arutelu „Mikk Mikiveri teater ja aeg". Eesti teatri suurmees on lahkunud, tema elutöö mõtestamine alles alguses. Mis oli Mikiveri fenomen, mis oludes see arenes ning millisena paistab see täna?

Festivali korraldab sihtasutus Eesti Teatri Festival, täpsemalt vaata http://draama2007.festival.ee/

DRAAMA 2007 põhiprogrammis on 17 lavastust. Eesti Draamateater "Voldemar" (lavastaja Merle Karusoo), Eesti Nukuteater "Väga lihtne lugu" (lavastaja Jevgeni Ibragimov), Pärnu Teater Endla "Karge meri" (lavastaja Margus Kasterpalu) , Estonia "Juudit" (lavastaja Katri Aaslav-Tepandi)
Kuressaare Linnateater "Loomaaialugu" (lavastaja Egon Nuter), NO99 "??? ehk Garjatšije estonskije parni" (lavastaja Tiit Ojasoo), R.A.A.A.M. "Sõdur" (kollektiivne lavastus)
Rakvere Teater "Vanaema juures" (lavastaja Üllar Saaremäe), Tallinna Linnateater "Karin. Indrek. Tõde ja õigus. 4" (lavastaja Elmo Nüganen), Theatrum "Valged ööd" (lavastaja Lembit Peterson), Ugala Teater "Keisri hull" (lavastajad Peeter Tammearu, Jaak Allik), Vana Baskini Teater "Krokodill" (lavastaja Mark Rozovski), Vanemuine "Hüppajad" (lavastaja Mart Koldits), VAT Teater "Klammi sõda" (lavastaja Aare Toikka), Vene Teater "Lõikuspeo tantsud" (lavastaja Mihhail Feigin), Võru Teatriateljee "Hing" ja "Pilvealused kuukoerad" (lavastaja Tarmo Tagamets), Von Krahli Teater "Kajakas"

„Laiades kulunud dressipükstes, mustade juustega ja läbitungivate nõiasilmadega
Sinisel lumel lamab hõbedane hunt, / Kurgus vahutab rubiin./ Tõuse, mine. Sina jääd

Sass Saueaugul ehk ärge ku

Margus Mikomägi

Läänemaal Taebla kandis Saueaugul on päeval lõppenud Becketi „Õnnelike päevade“ proov hoopis. On hiline pärastlõuna. Õhtul mängitakse teatritalus Kruusvalli kaht lühinäidendit, millest üks „Kustutage kuuvalgus“.

Sassi aastaid tundev sõber: “Sass on näitleja kõigi oma heade ja halbade omadustega. Kui kokku saame, on hästi rõõmus, kui teda vaadata nõnda, et ta ise seda ei m

Bokser tuleb. Nuusutab ja viskab ennast mu jalgade ette külili. Koer on Kaie Mihkelsoni oma. Selle teadasaamine rahustab, koer on perenaise nägu nagunii - inimsõbralik.

Sass tuleb. On hästi rõõmus. Sass on Aleksander Eelmaa. Ajame juttu. Aida ees. Sass elab siin proovide ja etenduste ajal.

Sass, sa oled Saueaugul mänginud selle teatri algusest (2001) peale. Mis köidab?

See paik on hästi kodune. Me mängime siin aastas 10-15 etendust ja ega rohkem ei saakski. Kui oleks kümme etendust rohkem, siis see kõik, mis teeb Saueaugu eriliseks, tallataks ära. Puutumatusel on oma väärtus. Kui hakata siin kõvasti raha kokku ajama, siis siia tulek ei oleks enam see, ei publikule ega meile. Põld kulub siis ära.

Mul käisid sugulased siin ja ütlesid, et tuled - no võimatu, et siin on teater. Teatrisse viiv uks on ka majapidamise kõige pisem. Lähed sinna sisse, ju ta siis kontsentreerib.

Muidu on nii, linnas, et sa unustad päevased mured ära ja lähed teatrisse. Saueaugule tullakse, unustatakse päevased mured siin olles ära ja siis lähed veel teatrisse. Siia tulek ja olemine on ilma teatritagi juba elamus - vaikus, rahu ja siis tuleb veel üks asi, etendus. Näitlejad peavad seda arvestama.

Ma, kui siin alustasin, mõtlesin - meil on teemad sellised vanainimeste omad. Nüüd noored on mulle öelnud, et ei ole nii, et siin ta saab täiskasvanutega kaasa mõelda.

Veel ma mõtlesin, et siin saavad teemad otsa. Teed ühe tüki ja teise, kui kaua – siinne ruum on väga tugev. Seda muuta ei saa. Mõtlesin, et järsku lõpevad tükid otsa, aga ei ole nii. Margus tegi siin päeval just „Õnnelike päevade“ proovi ja ma vaatan – täitsa Becket. Ei ole see, et külamehed teevad saunas teatrit. See keskkond on becketlik. Rita Raave oli seal hunniku sees kaelani – ilus pea – elas.

Draamateatri väike saal, aastaid on seal mängitud kõiksugu tükke, aga kolmnurksete sarikate jälg on seal kõikides tükkides ikka olnud. Peterburi tsaarilossis oli ka see ju sees, Mikk *(Mikiver)* lavastas. Siis oli vahel selline tunne, et tsaar elab pööningul. Kui tükk köidab, siis see ununeb nagunii, et tükist tükki on selja taga üks ja ammu tuttav laudavärav.

Oled taas Linnateatri (kunagise Noorsooteatri) näitleja?

Jah, esimesest juunist.

Ring on täis.

Ma natuke kartsin. Palju mul siin pensionini jäänud on. *(Aleksander Eelmaa on sündinud 1946. aastal, on 61aastane seega. – MM.)* Eks!

Näitleja sureb laval.

Seda küll, aga kõigi oma tegemiste kõrval on ikka natuke hirm, et kas sa ennast ära elatad vabakutselisena. Jääd näiteks kuuks ajaks haigeks. Elad selle kuu ära küll, aga järgmised kolm kuud istud selle kuu pärast tööta. Sellised hirmud, ma ei tea, kas need on õiged, aga... Ega see ei olnud nii, et Elmo Nüganen ütles: kuule, tule. Ta ütles, et vanemaid näitlejaid on neil vähe. Siis ma mõtlesin, et äkki oleks hea. Natuke läks nihu kah, sellesama enne räägitud hirmu pärast võtsin enne Elmoga kaubale saamist väga palju tööd. Sügis tuleb hästi tihe. Võtsin kõik vastu, mis pakuti, arvestasin ette, et järsku... Küll elan selle ka üle. See on minu oma asi.

Muidugi peaks inimene olema selles suhtes vaba, et ei muretseks nii palju üleüleüleülehomse pärast. Kuidas elus läheb, kes seda teab, aga see muretsemine on sees meil.

Ma hästi ei usu, et sa siis mõtlesid, kui koos Lembit Petersoni ja Sulev Luigega kunagi Noorsooteatris alustasid Becketi Godot´ga, mis on, kui oled kuuskümmend.

Siis see fakt, „Godot“, oli ise niivõrd ilus, et mis sealt edasi saab, see polnud üldse oluline. Tegid seda tükki koos nende poistega. On küll ju nii, et kui midagi kogu südamest teed, siis ülejäänu tuleb iseenesest kaasa. Sa ei teagi, mis tuleb, tuleb palju rohkem, kui sa oskad tahta või mõelda.

Need tänased hirmud. Vaatad peeglisse, et oled vana, habemed on meil ju juba valged.

Mulle meeldib, et see ring nüüd ka kuidagi täis on. See käik, ta tuli peaaegu täpselt, jah... ma läksin Noorsooteatrisse 1976. aastal ja eelmisel aastal sõlmisime eelkokkuleppe Linnateatriga. Täpselt 30 aastat oli siis alustamisest. Ja siis oli ka nii, et poisid, Sulev ja Lembit, Eero (*Spriit*), Volk (*Peeter Volkonski*) tulid hooaja algusest augustis. Mind Kalju Komissarov võttis juunis. Nüüd võeti ka juunist. Eks nad tegid väikese kingituse mulle siis ja nüüd.

Olen mõelnud, et selliseid asju ei mõtle välja, Sass, need juhtuvad.

Kes meist siis ikka oskas öelda, kuhu me jõuame ja kus me kolmekümne aasta pärast seisame. Kujutad ette!? Kui keegi oleks mulle siis öelnud, et me ajame juttu sinuga aastate pärast siin aida ees, siis oleks me mõlemad, ma arvan, suure häälega naernud seda mõtet.

Kaiega teeme siin “Kuuvalgust” nüüd kolmandat aastat. See etendus lõpeb selle aastaga ära.

Mida Kruusvall sinu jaoks tähendab?

Minu jaoks ta seostub sellesama algusega. Kruusvalli tekstid on väga becketlikud. Või Becket on kruusvallilik. Nende tekstides olevad hoiakud on sarnased.

Ma olen mõelnud sellele, et inimeste juures on väga oluline, millega me alustame. Kruusvall ütleb selle ka välja: „Tähtis on see, kuidas sa alustad. See määrab kõik.“ Nii ta ongi - alustad Becketiga ja maailm, mida sa pärast vaatad, on kantud esimeste emotsioonide tugevusest. Mulle meeldib Kruusvalli minimalism. Kruusvallil on lugu „Hääled“. Kui Becket komponeeris, rütmistas teksti ära – suur paus, väike paus, kolm punkti, siis Kruusvall ei kirjuta ühtegi remarki ja ei kirjuta kohati isegi tegelaste nimesid, kes räägivad. Pead ise mõtlema sellele, kelle tekst miski on… Ainult kriipsud on teksti ees, niisugune tunne, nagu tal oleks tindist kahju. See on ilus. Nad mõlemad komponeerivad ühte lausesse väga suure tagamaa.

Päeval kuulasin, Rita ütleb Becketi sõnu „magamamineku kell“. See pole loogiline, magama peaks minema vaikselt, hällilauluga, aga lüüakse kella – kirjanik haarab sellesse ühte repliiki kõik kabelid, kaduvuse... Kruusvallil on see ka nii. Mulle see sobib hästi. Mis ma latran siin, kuule...

Me nägime „Kuuvalgust“ ja kuuvalgust siin talus 2005. aastal. See mõjus nõnda, et täna me ei tule etendust vaatama. Tahaks hoida alles selle, mille siis saime. Selle emotsiooni, õrnuse, seletamatuse, lõpetamatuse, lõpmatuse...

Ma mõistan, see on täpselt nii, nagu on minu lapsepõlve kuuskedega. Ma polnud kümneid aastaid käinud lapsepõlvekodus. Siis läksin, kuusehekk oli alles, aga ta oli ääretult niru ja hõre... Ma olin südamest solvunud, et tulin ja vaatasin... see tunne, pilt, mis oli meeles, see kadus, ei olnud enam see. Kõik ju ikkagi muutub. Esimene emotsioon toidab kaua ja kaugemale, kui oskad arvata. Ma saan sellest aru, et ei taha midagi, mida väärtuseks pead, kaotada. Ma ka ei taha.

Me jutu alguse juurde tagasi tulles: siin Saueaugul proove tehes ja mängides on midagi, millest päris täpselt aru ei saagi, aga tekivad seosed. See täidab sind - pisikesed detailid, pilved... See tuleb sinusse ja sa mängid, kujundad seda, hakkad ilmutama. Ahi “Kuuvalguse” laval ei aja ju kuna-

kummaline naisterahvas. „Teadsa maestro, ma tegin sulle praegu ühe tšeiku. “/ — /
d elama./ Sureb tapja.“ (Jõhvi kiriku kellalööja Luise tehtud tšeiku.)

Tõnis Mägi räägitud Eesti haiku lugu raamatus „Müümata naer“

unagi kustutage kuuvalgust

ärka, siis on mõtlik vana mees.“

MARI METSA fotod

gi tossu ühtemoodi sisse. See etendus muutub kogu aeg, aga ega suuri muutusi ise ei julge teha. Kui me tuleme siia, aastase vahega ju, siis see aasta, mis on elatud, tuleb meiega kaasa ja see muudab tükki. See on nagu pühapäevaetenduse tegemine - aasta on läbi ja on pühapäev.

Kas näitleja või mis tahes looja enesetunne pärast etendust on adekvaatne? Et läks hästi või hoopis halvasti.

Ei pruugi olla adekvaatne. Ega keegi ei ole seda öelnud, et näitlejal peab laval mugav või hea olema. Eks on halb ka, nagu rollilgi. Kui rollil on halb ja näitlejal hea, siis on võibolla asi üldse sassis. Näitleja mängib raskelt haiget ja peab ära surema. Ei tea kui hästi ta seda mängides peaks ennast tundma?

Mõtled sa vahel pantomiimi peale?

Ikka, õppetöös on seda vaja läinud viimasel ajal, pantomiimiharjutusi, keha tunnetust, seda on ikka vaja. Isegi, mine tea, tahaks kord proovida Becketi „Sõnadeta mängu“ ära teha. Kui palju keha kannatab. Olgu see saladus. Jäägu see meie vahele.

Oled unistanud kunagi pantomiimiteatrist?

Eks me Eeroga (*Spriit*) lootsime, et pantomiimiteater Eestis tekib. Teater ikkagi. Hiljem olen mõelnud, et pantomiimiga on kummaline asi, selliseid truppe on suhteliselt vähe. On üksikesinejad.

Pantomiim on nagu luuletus. Ega luuletada ei saa ka grupiga, võid vemmalvärsse muidugi teha. Pantomiimis on hästi oluline, mis see mees ise endas kannab, see on see, mis miimi toidab ja ta ka väga erandlikuks teeb. Ikka luuletaja positsioon on pantomiimis tähtis.

Ma kardan, et minus ei olnud jõudu sellist pantomiimi teha. Ma tegin seda üle kümne aasta. Teatrisse minekust ei olnud siis mingit juttu. Ma ehk ei usaldanud ennast ja mõtlesin trupi peale rohkem. Üks luuletaja peab ennast ja ainult ennast usaldama.

Aga see on kindlasti mulle väga abiks olnud. Pantomiim nõuab, et poeesiat, mida sa kannad, sa ise ka väljendad, mitte ei jaga käske kellelegi teisele.

Oled sa rahul, et elu nii on läinud?

Jah, muidugi. Istume siin, sa kuulad mind, hiljem kirjutad, kes oleks seda võinud oodata. Ma olen oma saatusega kindlasti ääretult rahul ja oma sõpradega, kes... tihtipeale me ei märka seda abi, mida meile sõbrad ja tuttavad annavad. Hea sõna, poolehoid, toetus, need asjad viivadki edasi, kuhugi sinna...

Kui palju sa mõtled oma varem lahkunud sõpradele?

Ma ei tea, on see hea või halb, aga nii on, et nüüd küllaltki tihti ma käin Metsakalmistu teed. Istun bussi peale, sõidan sinna ja käin vaatan nad üle korraks jälle. Mis kummaline asi, kui sa neid vaatad seal, kus nad on... Ehmatab, et sa oled nendest vanem. Nüüd ma olen juba Evaldist *(Hermaküla)* vanem, rääkimata Voldemar Pansost. Kummaline on vaadata neid hauasilte – nelikümmend, viiskümmend, viiskümmend seitse... ja terved read. Mõni äkki üle kaheksakümne, see on siis ime. Mis on see teatris, mis nii inimest sööb, loputab, rüüstab, et ta kaob ehmatava kiirusega. Nii palju noori poisse on läinud õnnetustega. Haigus on kuidagi mõistetavam. Ta võib tulla ja... Hamletki ütleb, et elu võib naaskli august välja tulla. Siis mõtled, et ah, asjata, kes teab – asja eest või asjata – ikka tahaks, et nad oleks siin.

Teisest küljest jälle, kui sinna lähed, on nad ikka olemas. Minu jaoks nad ei kao ära. Ma ei tea, kus ma olin, aga ma ei saanud Kibuspuu *(Urmas)* matustele. Läks mitu aastat mööda, ma nagu ei teadnudki, et ta surnud on. Võib-olla oleks parem, kui matustele ei lähe, siis jäävad kõik elama.

Ma vahel panen tähele, et kui on vaja otsustada miskeid asju, siis mõtlen lahkunutele ja sellele, et mis tema või nemad arvaksid. Nende elu ajal ma ei kippunud asju just tihti neilt küsima, mis siis, et see oleks olnud võimalik ja loomulik. Kummaline, et peab surema selleks, et olla elus.

Et surnud on vahel reaalsemgi kui elus? Ma kalmistuteed ei võta selleks jalge alla, et varsti peab ise sinna minema, mitte sellepärast, vaid sealsed on sellel hetkel väga reaalsed. „Noh, kuidas te elate?“ See on absurdne. „Mis te teete siin?“ Tõesti, nii mõnigi kord ma nende läbi saan oma probleemidest aru, mõtlen, mida nemad arvaks, analüüsin ja saangi selgemaid vastuseid.

Kui palju sa tänaseid noori jälgid, muidugi sa pead, su poeg on orbiidis ju?

Mängin Von Krahli „Kajaka“ lavastuses kaasa, koos noortega. See oli igavene vahva töö. Alguses kartsime ikka, sellised noored avangardistid, et kas me saame hakkama. Tulime täitsa võrdväärselt välja, ma usun. Mulle meeldib vaadata ja jälgida, mida noored teevad, see on kosutav.

Mul on see häda, et mul ei ole autot, nõnda sõltun suveasjade vaatamisel sõprade autost. Linnateatrit olen vähem näinud, sest sinna ei pääse ligi. Pead teatrisse minekuks seda hulk aega ette teadma. Nüüd, loodan, et saan ennast rohkem kurssi.

Mis Lembit Peterson su jaoks tähendab, mis suhe teil on?

Me oleme kõik need aastad pidevalt kontaktis olnud. Olen Theatrumis algusest peale, olen koolis tunde andnud, tükkides mänginud. See jätkub. Meil on selline sõnatu kokkulepe vist, et me ikkagi püüame nii palju kui jaksame koos teha. Seda ma ütlesin ka Linnateatris, et ma endale jätaks kaks – Saueaugu ja Theatrumi, teistest ma võiks loobuda.

Lembituga on ääretult hea koos tööd teha, ta on sügav, sisuline. Olgugi meil vanusevahe, kümme aastat minu kasuks, ma jään alati ta õpilase seisusesse. Tema ei ütle mulle, et õpi need tükid ära, aga ma ise tunnen, et asetun kuulaja ja õpihimulise inimese rolli temaga. See on hea, aitab elus ja teistes töödes, puudutab alati baasküsimusi sinus. See on mõnus, kui on olemas selline inimene.

Sa siin ütlesid, et Krahlis noored avangardistid, mujal kah ja ongi huvitav, aga kas selle avangardismiga ei kao ära rolli loomise oskus? Rolli elu on vahetatud välise vastu?

Ma olen mõelnud, et see avangard on veel sassis, pole välja kujunenud. Kui seda võtta trupi seisukohast, siis istuda õngega poolteist tundi liikumatult laval on väga tähtis, vaatamata sellele, et tegu ise on väga kurnav. Hea küll, kui noor näitleja tahab saada sellist taju, truppi kuulumist, materjali tundmist, ta tunneb, et töötab terviku huvides, siis jah muidugi, see on. Samas näitleja peaks ju ka tahtma olla nähtav eraldi, siis ta peaks trupist eralduma. Kui on nii, siis ma mõtlengi, et ta on veel sassis. Tahetakse mõlemat, töötada trupis ja olla tipp. Särada ja varju jääda. See kujuneb ilmselt välja, nii näitlejate kui ka teatrite lõikes.

Siin on see ka, et nende noorteilmingute juures on palju seda, mille me omal ajal ära proovinud oleme. Avangardism on kokkulepe teatritegijate ja publiku vahel, igal ajal, aga kas selles alati uudsust on... Mõne jaoks on, eks see sõltub vanusest ka. Laps ju ka, leiab ühe sõna, hakkab lalisema ja see olekski nagu tema oma sõna. Tunneb rõõmu ja vanemad kah tunnevad rõõmu.

Äkki oli see uudsus, millega Jaan Tooming ja Evald Hermaküla välja tulid läinud sajandi 70ndatel, nii selgelt eriline teatripildis. Nüüd vanas eas tahaks võib-olla ka näha noorte niisugust tulekut, sellist erilist, et selline on poistel uus teater. Ega see nii väga võimalik ja lihtne ei ole. Muutused teatris on aeglased. Teater muutub, kui muutub näitleja, sinna kuulub kindlasti pedagoogika, näitleja kasvatamine. Muuta teatrit on üpris raske, seda uut leida... Tihtipeale mõni põlvkond võibki sellest ilma jääda.

Mis teater, selles muutmise valguses, Saueaugul on?

Üks inglane oli öelnud siin käies ja vaadates, et nüüd ta saab aru, mis on Eesti rahvusteater. Ära sa seda lehte pane, Draama poisid saavad vihaseks.

Aleksander Eelmaa - Vladimir, 1976. aastal Noorsooteatri etenduses "Godot'd oodates". Tüki lavastas Lembit Peterson.

HENNO SAARNE foto TMMK kogust

Teater, talu, kohe kalossideta päris...

Margus Mikomägi

Saueaugu on talu Läänemaal Kullamaa külje all. Ütlemine, et teatrisse tulles jäta kalossid ukse taha, kehtib ka siin. Millal ja millise ukse taha need jätta, on iga inimese enda teha.

Põlluservas seisab üksik auto. Taamal talu nagu ikka. Keegi askeldab põllu keskel oleval lõkkeplatsil. Margus Kasterpalu loobib veel süütamata lõkkesse puid – teatritalu omanik, peremees, lavastaja... ta on siin sündinud ja kasvanud. Tõsi, siis ei olnud talu veel teatritalu.

Margus Kasterpalu: „Isa küsis mult enne surma, et mis talust saab, mees? Oli siin talus tagatoas. Siis me rääkisime sellest. Olin valmis mõelnud mõne vastuse. Ütlesin talle, et teeks teatrit, et ma muud ei oska. Ta esialgu arvas, et see on väga rumal jutt. Saatis mu toast välja. Järgmine päev kutsus tagasi, et räägime lähemalt. Rääkisime. Mulle tundub, et isal on praegu hea meel.

Ma ei ütle Margusele, et olen kord tema isaga kohtunud, matustel. Ajasime juttu ja see on miskitpidi emotsionaalselt meeles. Rääkisin ühe vana targa mehega teise vana targa mehe matustel. Hoopis hiljem sain teada, mis mees ja kust ta oli.

See rahvahulk, kes siin käib, on piiri peal, et veel saaks mõelda, et see on mu kodu ka. Eriti nüüd, kus poisid ka tahavad suvel maal olla.

Poisid, Marguse pojad, viieaastased kaksikud Madis ja Mihkel ja 15aastane Kristjan, teevad talus teatriga seotud tegemisi. Hilisemast jutust selgub, et abiks tulevad ka külapoisid vahel. Peale prügikasti kilekottide tühjendamise teevad ka valgustaja, inspitsiendi ja helimehe tööd, kui vaja.

Käis siin üks inglane, ei suuda meelde tuletada, kust ülikooli juurest ta oli parasjagu. Ta ongi ökoloogilise või keskkonnateatri uurija. Vaatab ilmas ringi, kuidas teater ja loodus kokku käivad. Kui lükkasin siinse saali otsauksed lahti, siis ta ütles, et voh, nüüd on keskkonnateater. Panin kinni, siis oli päris teater. Nii lihtne see ongi.

Teda huvitas ka see, kuidas küla või laiem sootsium asjasse suhtub. Kas on mingeid ühistegevusi. Ta oli näinud teatrit kloostrites, kabelites, lossides, aga mitte talus.

Statsionaarse repertuaariga, talus tegutsev teater, mis kestab ja on professionaalne, ma ei tea sellist rohkem, ja Margus Kasterpalu kinnitab, et ega tema ka ei tea, kes teaks.

Mis ta siis on? Selgub, et ongi vahe, kas on teatritalu või taluteater. Kui on teatritalu, siis nagu mesindustalu, aiandustalu, viljakasvatustalu, see on talu liik. Kui on taluteater, siis tundub, et on selline talu tegemist, pidamist mängiv teater. Kui ma siin üritaks selle õue peal metsikult „Mikumärdit“ panna, siis see oleks taluteater. Siis tehakse taluga teatrit, aga seda ma ei taha.

Ta ütleb, et kui tal oli isaga tõsine jutuajamine, siis ta pidulikke sõnu, keskkond ja rahvusteater, veel ei kasutanud. Küll rääkisid kohavaimust.

Kas üks teatritegemine ja kohavaim käivad kokku või ei käi? Praegu tundub, et ta võttis teatri omaks. Ma ei ole eriti sedasorti, kes tajub neid energiaid, mida teised ei mõika, aga kui on võimalik, et kas läheb hästi või halvasti, siis siin läheb tavaliselt hästi. Miski toetab.

Laiemas mõttes kohavaim, kui küla silmas pidada, siis see tähendab küll seda, et kui see poleks mu kodu, sünnikodu, siis oleks see ehk võimatu. Nüüd on suhtumine selline, et Saueaugu noorperemees, veidi veider ta on, aga ta on meie hulgast, las ta teeb siis pealegi oma kodus, mis tahab. Kui ma aga oleks selle koha 10 aastat tagasi ostnud, siis, ma arvan, oleks suhtumine teistsugune ja võib-olla kanduks kuidagi ka siin tehtavasse üle.

Näitleja Aleksander jalutab mööda, valge pintsak riidepuuga näpus. Miski kriiksub läbilõikavalt. Selgub, et see on üherattalise puust käru ratas. Marguse õde Marju asetab lauale savikausi praetud leivaga.

Esimene tükk „Kumalase mesi“ oli Tartu Teatrilabori produktsioon. Praegu, kus on olemas sihtasutus Eesti Teatri Festival, on Saueaugu teatritalu raamatupidamislikult selle katuse all. Raha taotlemine ja toetused, see käib sihtasutuse kaudu. Saueaugu on koht, mitte institutsioon. Tundub, et see põhimõte on õige. Siinsed prozektorid on ses mõttes teatrifestivali omad ja neid on siin täpselt nii palju kui vaja, ei ühtegi rohkem.

Marguse suur õde kamandab peremehe põikpuud seina külge kinnitama. Külanaised on vahepeal kaltsuvaipu kudunud ja need tuleb enne külaliste tulemist välja riputada. Lavastaja ja peremees kehastub ehitusmeheks. Näitleja Sass asub appi. Näitleja Kaie vilksatab kusagil, aga pildile ei tule. Marju kõnnib, piimamannerg käe otsas.

Peremees ja sulane, kumb on kumb? Aleksander Eelmaa ja Margus Kasterpalu.

Saueaugu teatrisaal oli oma eelmises elus noorkarja laut.

MARGUS MIKOMÄGI fotod

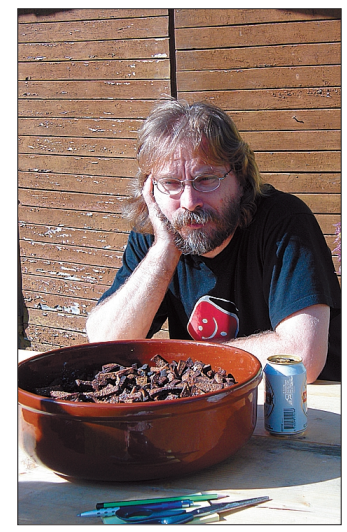

Lavastaja ja praetud leib.

Selge on see, et ega praegu teatripoliitikas head mehhanismi selle kohta, kuidas uued väiketulijad ja uued erateatrid tekkida ja vee peale jääda saaksid, sellist rahastamisskeemi ei ole. Olemasoleva süsteemi õiglasemaks ja läbipaistvamaks tegemine ka suurte, n-ö päris teatrite osas on praegu käimas, nii et vinguda oleks vale.

Meil läheb seitsmes aasta ja niimoodi pole olnud, et kultuurkapital ütleks, et aitab sulle küll, ära rohkem seal tee. Keeruline on teiste suvede mängimine. Kulka toetab väljatoomise kulu, aga see sadakond inimest, mis siia maksimaalselt ühele etendusele mahub, sellega teatritegemist käigus ei hoia. Ma pole tahtnud piletihinda ka kõrgeks ajada, et siia võiksid sattuda ka need inimesed, kes tahavad just siin ja just seda teatrit vaadata, mitte need, kellel on lihtsalt piisavalt palju vaba aega ja raha. Repertuaari hoidmine on jah, keerulisem.

Sass kõnnib mööda ja vestab kärbsepiitsale vart. Just nii pidi ta tegema enne iga etendust. Üks Marguse poeg küsib, kas võib plakati püstoliga seina külge lasta.

Meil kõik teevad kõike siin teatris. Minu rekord sellesama „Kuuvalgusega“ on, et tegin heli, poeg oli kuskil ära. Keerasin nuppe, etendus käis. Siis mul tuli pähe, et kui ma siin heli teen, siis ma ei saa vaatuse lõpus tõmmata nöörist kiiget üles, ja selle ehk veel saaks, aga ma ei jõua kindlasti väravaid kinni panema pärast seda, kui Sass ja Kaie on ära läinud. Hakkama sain, joostes.

Publiku poole pealt... õde elab naaberkülas ja teeb kõik selle, mida publiku ja prooviperioodil ka näiteseltskonna teenindamiseks vaja on.

Õde Marju toob lauale leiva ja värskelt praetud liha. Ma olen sellest unistanud kolm suve, kõikvõimalikel külapäevadel ja laatadel, et keegi pakuks. Kuidas ta küll teadis, jõuan mõelda, ja juba ta seletab, et see toit on lapsepõlvest. Sama menüü käib ka õhtuse etendusega kaasas, lisaks või esiteks ka hernesupp, mis seistes paremaks minevat. Nagu vahel ka teatrietendusega juhtub.

Kunstnik Aime Unt ütles, et sellistes kohtades on kostüümide ja lavakujunduse eest hoolitsemine kunstniku asi. On hämaralasid siin muidugi kah, mis pole täpselt reguleeritud. Eks kostüümide puhul siin on natukene samamoodi nagu rekvisiidi ja lavaasjadega. See saal ise, ta on nii päris ja nii lähedal, et ega siia teatri mõttes rekvisiiti sisse panna ei saagi. See karjub, et vii mind minema, ma ei sobi. Peavad olema ehedad ja oma looga asjad, mida siin saab kasutada. Noast alates ja voodiga lõpetades. Siia ei saa panna midagi, millel ei ole elu taga, ruumil endal on elu ja nendel lugudel ka, mida me siin jutustame.

Kunstniku tööks ongi kujunenud minuga koos siin territooriumil ringi käia ja leida need asjad. Üritame võtta võimalikult palju kohapealt. Meil on asju, mis käivad igas tükis laval, võib-olla teises funktsioonis.

Selle talulaua tagant, mille taga me juttu ajame, paistab, kuidas kaugemal väljal aurab supikatel. Üks kübaras daam, koos mittemidagiütleva härraga jalutab kaugemal põllu servas. Naised on kirju vaiba murule laotanud, enne riputamist.

“Küüni täitmise” tükile, mida pidime sellel suvel mängima, ei hakanud mu enda jõud peale. Tehti austav ettepanek lavastada noorte laulupidu ja olen septembri alguse teatrifestivali peakorraldaja ka. Madis Kõivu ja Hando Runneli „Küüni täitmine“ on kümne inimese tükk. Ja see tuleb järgmisel aastal.

See hoone, kus mängime, on ehitatud laudaks ja mu ema on siin suurema osa oma elust kolhoosi noorloomi talitanud, heina sisse ja sõnnikut välja vedanud. Ma olen teda nädalavahetustel ja suviti aidanud. Nüüd on see ruum väga vastutulelikult soostunud muutuma erinevateks asjadeks, aga ma mõtlesin, et annaks talle ühe korra veel võimaluse olla see, milleks ta tehtud on. Äkki tal on ka hea meel.

Siin on natuke teine põhjus ka. Rääkisin, kui isa läks ja meeste vahel sõlmiti kokkulepe, et olgu siis pealegi nii... siis tuli „Kumalase mesi“. Eelmise aasta lõpus läks ema isale järele. Siis tahtsin, et oleks õige, kui ma midagi saaksin teha ema peale mõeldes ka. Otsisin teksti, mis räägiks neist asjust, mida ta on siin päriselt teinud. Vaatasin vanu nõukogudeaegseid tekste kolhoosielust, aga ei saanud neile kuidagi küüsi taha. Ei hakanud kõnelema. Siis tuli „Küüni täitmine“ meelde ja kohe ka mõned lahendused. Nüüd külamehed juba valmistavad heinategemist ette. Üks osa nendest põldudest, mis nagunii niita tahavad, niidetakse nüüd siis kunsti nimel.

Hea laps, mõtlen, oh, ta ei saa teada, kuidas ma tast aru saan. Põlluserva on juba parkinud paarkümmend autot. Sassi ja Kaiet ei ole kusagil. Egon Nuter tuleb koos hämmastavalt isa nägu pojaga. Marju valab kohvi. Autode taga silmapiiril vilgub päike.